

УДК 378:811.111

Полікарпова Ю.О.,

доцент кафедри іноземних мов Таврійського державного агротехнологічного університету, кандидат філологічних наук

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ВИКЛАДАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто основні зміни у викладанні англійської мови у вищій школі України за останні роки. Визначено основні новації, що базуються на європейському досвіді, розкрито їх сутність.

Ключові слова: викладання англійської мови, європейські підходи, новації, європейські стандарти, реформи, зміни, методи навчання, мовна освіта.

Постановка проблеми. У сучасності в Україні відбуваються активні зміни та реформи. Остаточне визначення вектора розвитку держави, євроінтеграційні процеси зумовлюють нові вимоги до володіння іноземними мовами, зокрема й англійською. Як зазначено у Стратегії сталого розвитку "Україна – 2020" [1], прийнятій 2015 року, одним із ключових індикаторів реформування галузі освіти є вивчення іноземних мов як пріоритет внутрішньої політики України щодо інтеграції в ЄС. Одним із завдань у програмі визначено "забезпечення збільшення та оптимізації присутності України на міжнародних заходах та майданчиках, присутності в міжнародному академічному, культурному та громадському середовищі" [1]. Реалізація цього завдання потребує якісно нового рівня викладання іноземних мов, зокрема англійської як мови міжнародного спілкування.

У межах упровадження Стратегії сталого розвитку "Україна – 2020" у 2015 році було затверджено Національну програму вивчення та популяризації іноземних мов "Go Global". На початку 2016 року було розроблено план заходів щодо посилення вивчення англійської мови, де зазначено, що інтеграція вітчизняної освіти до європейського та світового освітнього простору потребує володіння громадянами іноземними мовами на якісно новому рівні [2]. Наказом Президента України 2016 рік було оголошено Роком англійської мови. Міністерство освіти та науки України взяло курс на модернізацію системи підготовки викладачів іноземних мов, удосконалення системи підвищення кваліфікації вчителів іноземних мов, запровадження міжнародних стандартів оцінювання учнів, студентів, учителів і викладачів [3]. Тому нині в Україні реалізуються нові підходи до навчання іноземних мов, зокрема й англійської, на основі європейського досвіду.

Метою дослідження є визначення основних новацій у підходах до вивчення англійської мови в Україні, що базуються на європейському досвіді.

Вивчення іноземних мов за радянського періоду визначалося насамперед політикою радянської влади. Як зазначає О. Вишневський, "таке розуміння предмета відповідало освітній політиці радянської влади, за якої всі діти мали вивчати основні європейські мови, але не повинні були ними володіти. Перша установка була пропагандистською, а друга оберігала суспільство від "впливу буржуазної ідеології" [5].

Після здобуття Україною незалежності пережитки такої настанови продовжували існувати в пострадянській методиці навчання англійської мови у вигляді певних

педагогічних поглядів, розроблених методик і стереотипів. Основними проблемами такого підходу до навчання англійської мови стало її номінальне знання (так звана "англійська зі словником"); відірвані знання граматики, які користувач нездатний застосувати на практиці; затеоретизованість викладення матеріалу, що подавався у вигляді довгих і часом незрозумілих правил, які мали низьку практичну цінність. Основними видами діяльності були читання й переклад (нерідко застарілих текстів із сумнівною практичною цінністю). Мізерна кількість часу відводилася на аудіювання та говоріння, останнє з яких нерідко зводилося до простого заучування текстів. Робота на занятті велася переважно в системі викладач-студент або викладач-студенти, де викладач був основним носієм інформації та суворим контролером, роль якого полягала передовсім у виявленні помилок і недоліків у мовленні студентів. Навчальний матеріал характеризувався відірваністю від реальних життєвих ситуацій і потреб користувачів мовою. Оцінювання результатів навчання мало переважно суб'єктивний характер через відсутність чітко визначених критеріїв, за якими здійснюється оцінювання рівня володіння англійською мовою. До цього викладачі мали низьку кваліфікацію; у них не було практичного досвіду стажування в англомовних країнах тощо.

Сьогодні викорінення цих недоліків є важливим завданням для України і здійснюється на основі запровадження у вітчизняній системі освіти поширеної у світі європейської практики вивчення іноземних мов.

На початку XXI століття Рада Європи розробила і затвердила Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти [4]. Саме в них визначено напрямки змін; цей документ рекомендований МОН України для використання у процесі викладання іноземних мов на всіх рівнях. Відповідно із Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти (ЗЄРМ) було виділено 6 основних рівнів володіння мовою: А1 та А2 (елементарний користувач), В1 та В2 (незалежний користувач), С1 та С2 (досвідчений користувач). Кожен вид діяльності розглядається відповідно до дескрипторів і передбачає об'єктивні критерії для встановлення рівня володіння мовою кожного конкретного користувача мови. На оволодіння кожним рівнем необхідно не менше 100 год навчальних занять.

Переваги, які дає впровадження інноваційних європейських методик навчання англійської мови, є вагомими і заслуговують на більш детальний розгляд. Отже, одним із основних здобутків нового підходу є відповідність сучасним європейським стандартам освіти. Досягнута уніфікація рівнів навчання забезпечує єдність мети, змісту і засобів навчання англійської мови в Україні та світі. Нарешті має відійти в минуле практика розроблення внутрішніх, суто українських, стандартів засвоєння англійської мови, написання посібників і підручників фахівцями, які не є носіями мови і не мають досвіду проживання й діяльності в англомовних країнах, недостатньо знають світові тенденції методики навчання англійської мови.

Зазначені пережитки радянської системи, які міцно трималися в українській освіті дотепер, стали причиною того, що середньостатистичний українець (після вивчення англійської мови у школі протягом принаймні 5-6 років, а потім ще 5 років в університеті) не міг підтримати комунікацію з носіями мови навіть із побутових тем; у кращому випадку вмів перекласти друковані тексти за допомогою словника. При цьому держава виділяла чималі кошти на освіту громадян, які витрачалися на неефективне навчання іноземних мов, унаслідок чого спілкування зі світовими партнерами та процеси інтеграції України у світову спільноту дуже ускладнювалися.

Сьогодні завдяки новаціям у викладанні іноземних мов планується підвищити рівень володіння англійською мовою серед молоді й науковців із метою виконання завдань, поставлених у Стратегії сталого розвитку "Україна – 2020", та задля соціально-економічного розвитку держави [1].

Завдяки чітко прописаним дескрипторам у Загальноєвропейських рекомендаціях із мовної освіти рівні володіння англійською мовою стали визначатися за чіткими критеріями,

відповідно до яких можна об'єктивно оцінювати результати навчання; при цьому встановлюється поетапне опанування кожного рівня від А1 до С2. Серед нових програмових вимог це мають бути рівень А1 – для учнів 5-7 класів загальноосвітніх навчальних закладів, рівень А2 – для 8-9 класів, рівень В1 – для учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл і, відповідно, В1 – для 8-9 класів та В2 – для 10-11 класів для середніх навчальних закладів із поглибленим вивченням іноземної мови [4].

Європейський досвід показує, що **найбільш ефективним у навчанні іноземних мов є компетентісний підхід**, спрямований на розвиток практичних умінь, формування навичок і набуття досвіду користування повним набором теоретичних знань на практиці. За такого підходу англійська мова є засобом та знаряддям для вирішення практичних завдань у співпраці з іноземними партнерами, а не самоціллю, мовою заради мови, яка так і залишиться на рівні підручника й навчальної аудиторії і не використовуватиметься в реальному житті.

Європейські методики передбачають, що **комунікація розглядається як основна мета використання мови**. Саме комунікативний підхід покладено в основу навчально-методичних комплексів, розроблених групами фахівців-методистів, носіїв англійської мови, з урахуванням новітніх досліджень методики навчання, педагогіки, психології та інших суміжних наук. Сучасні навчально-методичні комплекси з англійської мови складаються з підручника (student's book або course book) та робочого зошита з аудіофайлами для студента (workbook with audio); комплектів CD та DVD; книги для викладача з детально розробленими методичними рекомендаціями не лише до курсу в цілому, а й до кожного заняття; рекомендацій щодо оцінювання виконання студентами кожного виду завдань; інтерактивних завдань на картках, що продукують непідготовлене усне чи письмове мовлення; комплектів тестів із кожної теми, тестів для поточного контролю (progress tests, mid-year tests) та підсумкових тестів із курсу, форм для самооцінювання студентів і відстеження особистого прогресу тощо.

Отже, у навчанні англійської мови провідним є розвиток компетенцій у всіх чотирьох видах мовленнєвої діяльності – читанні, аудіюванні, письмі й говорінні. Завдяки типовим завданням і вправам у навчально-методичних комплексах з англійської мови студенти поетапно опановують основні стратегії роботи з кожним видом мовленнєвої діяльності, а також звикають до формату проведення міжнародних екзаменів з англійської мови (FCE, CAE, IELTS, TOEFL, PTE тощо) і розвивають необхідні навички. Знаючи чітко визначені критерії, за якими здійснюється оцінювання рівня володіння англійською мовою, студенти здійснюють моніторинг власних успіхів і об'єктивно оцінюють власні досягнення.

Ще однією перевагою сучасних європейських комплексів є **діяльнісно-орієнтований підхід**, що передбачає засвоєння матеріалу, максимально наближеного до реальних життєвих ситуацій та потреб користувачів мовою, завдання для розвитку критичного мислення, прагматичності, такі, що передбачають ознайомлення із реальними подіями, людьми й ситуаціями тощо. Під час вивчення англійської мови студенти розширюють знання в галузі інших наук, розвивають загальні та професійні компетентності, необхідні для продуктивної діяльності у XXI столітті.

Нова парадигма іншомовної освіти базується також на максимальному використанні мультимедійних засобів, аудіо- та відеоматеріалів із подальшим виконанням завдань та обговоренням на кожному занятті; застосуванні мережі Інтернет для створення мовленнєвого середовища для студентів (сайти для самостійного вивчення англійської мови, безкоштовні дистанційні курси, створення навчальних спільнот у віртуальному середовищі, спілкування англійською в соціальних мережах); залученні сучасних пристроїв для пошуку та оброблення інформації (смартфонів, планшетів, ноутбуків); організації проектної роботи студентів, застосуванні нестандартних і творчих завдань; залученні студентів до культурно-освітніх заходів, що проводяться іноземними мовами в позааудиторний час (англомовний дискусійний клуб, олімпіади, конкурси, виставки творчих робіт, декади іноземних мов,

театральні вистави, англомовні табори тощо); участі студентів у програмах обмінів, стажуваннях і практиках за кордоном, передовсім в англомовних країнах.

Студенти навчаються як рецептивним, так і продуктивним видам діяльності. Значна частина часу відводиться продуктивному мовленню, що передбачає формулювання думок під час інтеракції. Використання рідної мови у процесі комунікації мінімізується. Рекомендовану кількість часу, коли викладач говорить на занятті, зменшено до 20%, натомість 80% часу відводиться на спілкування студентів іноземною мовою, що вивчається. За такого підходу навчання стає інтерактивним, передбачає зміну партнерів у спілкуванні завдяки роботі в парах, міні-групах (3-4 студенти) та великих групах (від 5 студентів), які змінюються зі зміною завдання. Це сприяє урізноманітненню видів діяльності та способів роботи на занятті, додає динамічності й забезпечує кожному студенту максимальне залучення у процесі опанування мови, спонукає до навчання й саморозвитку протягом усього життя.

Педагогіка партнерства, демократична співпраця викладача зі студентами, що є концептуальною основою європейської освітньої системи, створює сприятливий психологічний клімат на заняттях, сприяє оптимальній організації навчальної діяльності та забезпеченню навчальної автономії кожного, результатом чого стає підвищення відповідальності студента за результати його навчання й мотивує до всебічного особистісного розвитку, а також дає можливість повноцінного розкриття свого потенціалу.

У процесі навчання викладач виконує функцію *фасилітатора* (допомагає студенту в усвідомленні себе як самоцінності, підтримує його прагнення до саморозвитку, самореалізації, самовдосконалення, сприяє його особистісному зростанню, розкриттю здібностей і пізнавальних можливостей, створює атмосферу безумовного прийняття, розуміння, довіри), *координатора* (спрямовує студента в навчальному процесі, установлює орієнтири і допомагає їх дотримуватися), *консультанта* (надає фахові рекомендації й корекційні поради, орієнтується на особистий прогрес кожного студента й допомагає йому в пошуку найефективнішого способу опанування англійською мовою).

Реалізацію європейських підходів до навчання іноземних мов в українських ВНЗ вже розпочато, проте існує низка проблем, які виникають у професійній діяльності викладачів англійської мови, а саме: низький рівень володіння англійською мовою випускників шкіл; недостатня внутрішня мотивація до вивчення іноземних мов, зневіра у власних силах (так званий страх помилок), пропуски занять, низько розвинене вміння організувати власну роботу й засвоювати англійську мову системно в більшості студентів; неготовність взяти на себе відповідальність за процес та результати навчання; складність в адаптуванні до нової методики вивчення англійської мови, недостатня кількість аудиторних годин тощо.

Подолання цих проблем значною мірою залежить від викладача. Ураховуючи вимоги часу й максимальний орієнтир на результат, прописаний у стандартах з усіх спеціальностей, забезпечити якісний процес викладання англійської мови у вищій школі здатен фахівець, який має достатній рівень володіння англійською мовою для викладання у ВНЗ (рівні C1-C2), володіє сучасними європейськими методиками навчання іноземних мов, а також технологіями продуктивної взаємодії зі студентом, уміє створити сприятливий психологічний клімат у навчанні для забезпечення впевненості студента у власних силах.

Незначна частина викладачів може стверджувати, що володіє всіма вищезазначеними компетентностями, маючи лише базову освіту викладача англійської мови, оскільки мовні, мовленнєві й методичні компетенції змінюються й потребують постійного розвитку й удосконалення. Тому нині Міністерство освіти та науки України значну увагу приділяє підвищенню кваліфікації викладачів і їх мотивуванню до вивчення міжнародного досвіду, участі в міжнародних програмах і проектах, навчання на тренінгах із провідними методистами країн Євросоюзу та США, отримання міжнародних сертифікатів, що підтверджують рівень володіння англійською мовою (CAE, CPE, IELTS, TOEFL та ін.), та володіння європейськими методиками викладання мов (TKT, CELTA, DELTA та ін.).

метою створено умови для активної співпраці з міжнародними організаціями (Британською Радою, Корпусом Миру США в Україні, освітніми асоціаціями викладачів англійської мови зі США (TESOL) та Великої Британії (IATEFL) тощо. Крім того, викладачі мають можливість підвищувати професійний рівень, знайомлячись із новітніми методичними розробками на міжнародних освітніх порталах, беручи участь в онлайн-конференціях та вебінарах із методики навчання іноземних мов, спілкуючись із колегами-однодумцями.

На жаль, не всі викладачі усвідомлюють необхідність участі в подібних заходах. Тому зараз в Україні відбувається об'єднання зусиль проактивних викладачів, так званих "агентів змін"; формується своєрідна експертна спільнота, яка і стане основною рушійною силою в забезпеченні викладання іноземних мов на якісно вищому рівні.

Висновки. Основними новаціями в підходах до викладання англійської мови в Україні, що базуються на європейському досвіді, є відхід від пострадянської методики; дотримання змісту Загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти, уніфікація рівнів навчання в Україні та світі, відповідність сучасним європейським стандартам мовної освіти відповідно до дескрипторів, за якими визначають рівні володіння англійською мовою (від А1 до С2); компетентісний підхід у навчанні іноземних мов, розвиток компетенцій у всіх чотирьох видах мовленнєвої діяльності (читанні, аудіюванні, письмі й говорінні); мінімізація використання рідної мови у процесі комунікації, інтерактивність навчання, динамічність та різноманітність завдань на занятті; максимальне залучення кожного студента у процес опанування мови; вивчення мови за допомогою навчально-методичних комплексів, розроблених групами фахівців-методистів із Великої Британії та США на основі новітніх досліджень; орієнтація на міжнародні екзамени з англійської мови (FCE, CAE, IELTS, TOEFL тощо); чітко визначені критерії, за якими здійснюється оцінювання рівня володіння мовою; діяльнісно-орієнтований підхід, що зумовлює навчання матеріалу, максимально наближеного до реальних життєвих ситуацій та потреб користувачів; завдання з розвитку критичного мислення; зміна ролі викладача та впровадження педагогіки партнерства; активне використання мультимедійних засобів, аудіо- та відеоматеріалів, мережі Інтернет для створення мовленнєвого середовища для студентів, застосування сучасних пристроїв для пошуку та оброблення інформації; організація проектної роботи студентів, застосування нестандартних і творчих завдань; залучення студентів до культурно-освітніх заходів, що проводяться іноземними мовами в позааудиторний час; участь майбутніх фахівців у програмах обмінів; сприяння навчанню й саморозвитку протягом усього життя.

Список використаних джерел

1. Стратегія сталого розвитку "Україна-2020" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (Дата звернення: 20.03.2017).
2. Go Global : Національна програма вивчення та популяризації іноземних мов (National Foreign Language Learning and Promotion Initiative) [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу : http://osvitacv.com/uploads/go_global.pdf (Дата звернення: 01.03.2017).
3. Про оголошення 2016 року Роком англійської мови в Україні : Указ Президента України №641/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/6412015-19560> (Дата звернення: 11.02.2017).
4. Common European framework of reference for languages: learning, teaching, assessment [Електронний ресурс]. – Language Policy Unit, Strasbourg. – Режим доступу : https://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/Framework_EN.pdf (Дата звернення: 11.03.2017).
5. Вишневський О. Коріння проблем у вивченні іноземних мов [Електронний ресурс] / Омелян Вишневський // Сучасна освіта. – Режим доступу : <http://osvita.ua/school/reform/53026/> (Дата звернення: 20.03.2017).
6. Хуторської А. Ключові освітні компетентності [Електронний ресурс] / А. Хуторської. – Режим доступу : <http://osvita.ua/school/method/2340/> (Дата звернення: 09.03.2017).

Поликарпова Ю.А. Современные тенденции в преподавании английского языка в Украине

В статье рассматриваются основные изменения в преподавании английского языка в высшей школе, которые происходят в Украине в течение нескольких последних лет. Определены основные новации, которые базируются на европейском опыте, раскрыта их сущность.

Ключевые слова: преподавание английского языка, европейские подходы, новации, европейские стандарты, реформы, изменения, методы.

Polikarpova, Yu.O. New Trends in English Language Teaching in Ukraine

The author analyses the main changes in teaching English as a foreign language that have taken place at the universities and colleges of Ukraine in recent years. The latest trends, based on the European experience, are determined and their essence is explained.

Key words: teaching English, European approach, new trends, European standards, reforms, changes, methods.